

ZV 22. Az alkotmánybíráskodás politikai és jogi természete 2020

Az alkotmánybíráskodás legáltalánosabb és legjellemzőbb tulajdonsága, hogy abban sajátosan kapcsolódnak össze a politikai és jogi kérdések, ami ezért az alkotmánybíráskodás minden összefüggésében és elemében kifejeződik, így többek között abban, hogy

- a) az alkotmánybíráskodás a hatalommegosztás tényezője
  - b) miben nyilvánul meg és hogyan fogják föl az alkotmánybíráskodás feladatát és funkcióit
  - c) az alkotmánybíráskodás különböző politikai és jogi reflexiók tárgya
  - d) sajátos legitimitás-igénye van
  - e) az alkotmánybíráskodásnak mint elkülönült állami és jogi tevékenységnek a politikai és jogi természete önálló elméleti elemzések tárgya (itt most elsősorban erről van szó, a többi összefüggést csak érintjük)
  - f) az alkotmánybíráskodással összefüggésben gyakoriak az elméleti és jogpolitikai viták, ilyen az alkotmánybírói aktivizmus kérdése és az ún. jurisztokrácia vita.
  - g) hogyan alakul az európai szintű bíróságok (Strasbourg, Luxembourg) éa a tagállamok /részes államok viszonya
- ad a) az alkotmánybíráskodás a hatalommegosztás tényezője

A hatalommegosztás és az alkotmánybíráskodás viszonyának két oldala van. Az egyik az alkotmánybíráskodás mint a hatalommegosztás tényezője, azaz az alkotmánybíráskodás helye a hatalommegosztás rendszerében, a másik az államhatalmi ágak elválasztásának elve az alkotmánybíráskodás gyakorlatában.

Abból, hogy az alkotmánybíróságok a hatalommegosztás egyik tényezőjét képezik, az is következik, hogy a tág értelemben vett jogállam szorosan összekapcsolódik az alkotmánybíráskodással, mivel a tág értelemben vett jogállamiságnak lényeges eleme a hatalommegosztás. (A tág értelemben vett jogállamiság három legfontosabb eleme a hatalommegosztás, az alapjogok biztosítása valamint ezek előfeltételeként az állam és polgári /civil társadalom, az állami és a magánszféra elválasztása. A jogállamiság további sajátosságai, elvei mint például a törvényes bíróhoz való jog vagy a tanszabadság ezekből vezethetők le.)

Az alkotmánybíráskodás vagy annak valamilyen funkcionális alternatívája (mint pl. a bírói felülvizsgálati jog a weimari köztársaság idején, a korábbi francia államtanács vagy az 2005-2009-es brit bírósági reform óta a Supreme Court of United Kingdom judikatúrája, a közelmúltban a Brexit ügyében is) a jogállamiság nélkülözhetetlen eleme.

A kérdés tárgyalása során abból az ismert dologból kell kiindulnunk, hogy az alkotmánybíráskodás modern jelenség, a modern állam fejlődésének eredménye. Születése 1803, a Marbury/Madison ügy, ezt megelőzően alkotmánybíráskodás nem létezett, csak eszmei előzményei voltak korábban. Az alkotmánybíráskodás másik formája az 1920-as osztrák alkotmánnyal született meg, amiben jelentős szerepet játszott Kelsen. Az, hogy ennek a két formának a születése több mint száz évvel elvált egymástól, nem volt véletlen, szorosan összefügg azzal az államelméleti kérdéssel, hogy hogyan igazolható az alkotmánybíráskodás egy demokratikus államban, közelebbről a demokratikus jogállamban.

ad b) Az alkotmánybíráskodás feladata és funkciója

Közismert az a tétel, hogy az alkotmánybíráskodás alapvető feladata az alkotmány és az alkotmányosság védelme. (Vö. Alaptörvény) Funkciói – azaz –tényleges hatásai összetettebbek. Az alapjogok védelmének az erőteljes hangsúlyozásával megjelent az alapvető feladat megkettőzése, az alkotmánynak mint objektív jogrendnek illetőleg mint a jogalanyok alapjogainak a védelme. Az első esetben a tárgyi jog védelmére kerül a hangsúly, legfontosabb eszköze a normakontroll; a második esetben az alanyi jogok védelmére kerül a hangsúly, legfontosabb eszköze az ún. valódi alkotmányjogi panasz. Ez a két funkció szoros kölcsönhatásban van: a tárgyi jog védelme az alapjogok védelmét is jelenti, legföljebb nem minden korábbi sérelemre is kiterjedően; az alapjogok védelme a tárgyi jog védelmét is jelenti, legföljebb nem teljes általánossággal. Az alkotmánybíráskodásnak tehát a két alapvető, szorosan összekapcsolódó, összefonódó tevékenysége a normakontroll és az alapjogvédelem, nálunk az alkotmányjogi panaszok elbírálása. Tartalmilag összekapcsolja őket az alkotmányvédelem feladata, módszer tekintetében pedig közös vonás, hogy mindkét esetben jogvita eldöntéséről van szó, éppúgy mint a közönséges bíráskodás esetében. Ez az alkotmánybírási jogi természetének meghatározó mozzanata. Ez a két oldal az alkotmánybíráskodás alkotmánypolitikai kezelésére és jogelméleti reflexiójára, annak összetettségére is rányomja bélyegét.

ad c) az alkotmánybíráskodás különböző politikai és jogi reflexiók tárgya

Az alkotmánypolitikai kezelés eltérései az előbbiekből adódnak: akik a jogvita mozzanatát hangsúlyozzák, azok hajlanak arra, hogy az alkotmánybíráskodás feladatait a legfelső bíróság lássa el; aki a normakontroll mozzanatát hangsúlyozzák, azok általában a külön alkotmánybíróság mellett vannak. Mint köztudott, ennek felel meg az amerikai és a kontinentális modell különbsége. Ez a kettősség aztán érthetően a jogelméleti reflexióban is megjelenik.

A jogelméleti reflexió összetettségének, sokféleségének a másik oka az alkotmánybíróságoknak (mindegy, hogy melyik modelltől van szó) a politikai és jogi jelentősége. A politikai jelentőségük abban foglalható össze, hogy jelentős mértékben befolyásolják a politikai erőviszonyokat, a jogi jelentőségük pedig abban, hogy jelentős mértékben befolyásolják a jogrendszer alakulását. A jogelméleti reflexióban itt is hol az egyik szempont, hol a másik kap nagyobb hangsúlyt. Az alkotmánybíróságoknak ezt a politikai szerepét gyakran úgy fogalmazzák meg tömören, hogy az alkotmánybíróságok a hatalommegosztás egyik tényezőjét képezik.

Végül a jogelméleti reflexiók összetettségét, sokféleségét aktuálpolitikai megfontolások és pártpolitikai szimpátiák is befolyásolják. Ismert történeti példája ennek a Schmitt-Kelsen vita: Ki legyen az alkotmány őre?

ad d) az alkotmánybíráskodásnak sajátos legitimitás-igénye van

Az alkotmánybíráskodás igazolhatóságának a problémája mögött két elv, a népszuverenitás és az államhatalmi ágak megosztása viszonyának államelméleti kérdése húzódik meg.

A népszuverenitás és a hatalommegosztás viszonyának eltérő értelmezéseit az idézte elő, hogy a történetileg eltérően alakult a monarchikus szuverenitás és a népszuverenitás viszonya. Angliában a két elv a parlamenti szuverenitás elvében összekapcsolódott a "King /Queen in the parliament" formulának megfelelően. A parlamenti szuverenitás eredetileg nem az alsóház, hanem az uralkodónak, a Lordok házában és az alsóháznak az együttesét jelentő parlamentnek a szuverenitását jelentette. Az már egy más kérdés, hogy a későbbi fejlődés során az uralkodónak és a Lordok házában a szerepe egyre jobban csökkent majd minimalizálódott.

Amerikában eleve elutasították a monarchikus szuverenitást, ennek következtében a népszuverenitás kizárólagos legitimitációs elvvé vált. Nem véletlenül kezdődik úgy az amerikai alkotmány, hogy: „Mi, az Egyesült államok népe..” Ezért az amerikai fölfogás szerint a népszuverenitás mint államszervezeti elv nemcsak a kongresszusban fejeződik ki, hanem mindegyik hatalmi ágban, mivel mindegyik a néptől ered, közvetlenül vagy közvetve. Ebben az eszmerendszerben nincs ellentét a népszuverenitás és a hatalommegosztás között, ezért az alkotmánybíráskodás sem jelenti a népszuverenitás és a demokrácia tagadását.

Másként alakult a helyzet az európai kontinensen. Itt a népképviselő az uralkodóval állt szemben, a monarchikus szuverenitás-igénnyel a népszuverenitásból eredeztetett parlamenti szuverenitás eszméjét állították szembe. E fölfogás hívei szerint ellentét van a népszuverenitás és hatalommegosztás között, a hatalommegosztás a népszuverenitás tagadását vagy legalábbis korlátozását jelenti. Volt, aki ezt a korlátozást jónak tartotta, különösen a liberálisok, volt aki rossznak. Ez utóbbiak sora Rouseautól Robespierren majd Leninen és a bolsevikokon át Carl Schmitt-ig vezet és még tovább. A korlátlan többségi hatalom hívei és a jelzett liberálisok (akiknek a fölfogását Kis János kompromisszum-tézisnek nevezi és képviselőiként Madisont, Tocqueville-t, J. St. Millt és Isaiiah Berlint említi meg) megegyeztek abban, hogy ez a két elv ellentétben, ellentmondásban van egymással. Ebben a közegben az alkotmánybíráskodás legitimitáció-deficittel küszködött.

Az alkotmánybíráskodás legitimitásának a széleskörű elfogadásához a diktatúrák tapasztalataira volt szükség. A parlamenti szuverenitás eszméjének továbbélése sokáig tartott, ma is időnként megjelenik. A parlamenti szuverenitás a hatalommegosztással összeegyeztethetetlen, jogállamban nincs szervszuverén, kivéve a nép alkotmányozó hatalmát. Nem összeegyeztethetetlen viszont a hatalommegosztás a népszuverenitással. Szerintem az elterjedt fölfogással ellentétben, a népszuverenitás az előbb vázolt módon föltételezi az államhatalmi ágak megosztását, a hatalommegosztást, mert csak az biztosítja, hogy a nép a népszuverenitás elvéből fakadó jogait gyakorolni tudja és választott képviselői se tudják kisajátítani az államhatalmat. Ez egyrészt az alkotmánybíráskodás egyértelmű demokratikus legitimitását jelenti, másrészt pedig a különböző részletkérdésekre vonatkozó elképzelések értékelésének az alapját képezi, képezheti.

ad e) az alkotmánybíráskodásnak mint elkülönült állami és jogi tevékenységnek a politikai és jogi természete önálló elméleti elemzések tárgya, az ebben a közegben kibontakozott vitáknak jelentős, ma is aktuális tanulságai vannak.

Az alkotmánybíráskodás politikai és jogi jelentőségének köszönhetően az alkotmánybíráskodás természetére vonatkozóan néhány jelentős elmélet született. Itt röviden elsősorban Hans Kelsen, Carl Schmitt, Niklas Luhmann és Christoph Möllers álláspontjáról lesz szó.

Az európai alkotmánybírási modell kialakítása Kelsen nevéhez fűződik. Mint ismeretes, Kelsen mereven elválasztotta a van és a kell világát, szerinte az egyikből nincs út a másikba. Ezért egy norma érvényessége nem alapozható meg semmiféle, a valóságra vonatkozó állítással sem, ezért egy norma érvényessége csak egy másik, általánosabb norma révén alapozható meg. Egy kell (Sollen) csak egy másik kell-ből következhet. Ez vezet el a híres lépcsőelmülethez, amely szerint a lépcsőzetes felépítésű jogrendben „a pozitív jog legmagasabb fokát a szó materiális értelmében vett alkotmány képviseli, melynek lényeges funkciója abban áll, hogy az általános jogalkotás szerveit, vagyis a törvényhozást szabályozza”. E formális, eljárási szerep mellett azonban az alkotmány tartalmilag is meghatározhatja a jövőbeni törvényhozást. Kelsen szerint „a korszerű alkotmányok nemcsak a törvényhozás

szerveire és eljárására vonatkozó szabályokat tartalmazzák, hanem az egyének alapjogainak vagy egyéni szabadságainak katalógusát is magukba foglalják. Az alkotmány tehát nem csupán eljárási szabály, hanem érdemi szabály is.” Az alkotmányban szereplő alap- és szabadságjogok katalógusa Kelsen számára tehát olyan negatív előírás, mely megtiltja az alapjogokat sértő vagy csorbító törvények meghozatalát. Az alkotmánnyal ellentétes törvény ezért elvileg érvénytelen, hiszen érvényességét onnét kellene nyernie. Az alkotmányellenes törvény azonban nem eleve semmis, a semmisséget meg kell állapítani, ki kell mondani. Az alkotmánynak akkor van valódi normativitása, akkor nem pusztán deklaráció, ha az alkotmánnyal ellentétes törvényt meg lehet semmisíteni. „Technikai értelemben nem lehet teljesen kötelezőnek tekinteni azt az alkotmányt, amely nem teszi lehetővé az alkotmányellenes törvények megsemmisítését.” Ezt a feladatot azonban nem lehet parlamentre ruházni, mivel nem lehet abban bízni, hogy az a szerv fogja megsemmisíteni a törvényt, amely kibocsátotta. Ezért a parlament „alkotmányellenes aktusainak megsemmisítését egy másik szervekre kell bízni, amely független tőle, és minden állami szervtől, vagyis egy alkotmánybíróságra” A lépcsőelméletből másrészt a jogalkotás és a jogalkalmazás különbségének a relativizálása következik: minden szint jogalkalmazás a magasabb szinthez képest és jogalkotás az alacsonyabb szinthez való viszonyában. Ezért a törvényhozás alkotmányossági kontrollja egy jogalkalmazás kontrollja is, ebben hasonlít más jogorvoslati eljárásokhoz. Egy alkotmányellenes törvény megsemmisítésére ezért is egy - általa negatív törvényhozóként jellemzett - alkotmánybíróság hivatott.

Schmitt elutasította Kelsen elméletét és az Alkotmánybíróság intézményét, szerinte az alkotmány védelmére a német birodalmi elnök (akkor a konzervatív Paul von Hindenburg) hivatott. Ez utóbbi jelzi a vita politikai hátterét. Schmitt argumentációjában két szál különböztethető meg és támogatja egymást: az alkotmánybíráskodás elleni jogelméleti és a birodalmi elnök melletti politikai érvelés. Az előbbi lényege az, hogy jogalkalmazás csak kellően pontos normák alapján lehetséges, az alkotmányos rendelkezések azonban nem ilyenek, azok tartalma homályos, azokban össze nem illő elvek találhatók, azok sokszor nem normák, hanem politikai deklarációk. Ezért az alkotmányos norma tartalmát megállapító bírói döntés nem jogalkalmazás, hanem jogalkotás. „Ezért számára az alkotmány védelme sem pusztán jogi kérdés, hanem politikai probléma is: ebből pedig az következik, hogy az alkotmány védelme elsődlegesen nem jogi, hanem politikai feladat. Ezért (is) inkább lehet az államfő az alkotmány őre, mint valamely bíróság.” Ehhez a feladathoz a bíróság nem rendelkezik kellő politikai erővel. Az alkotmány őrének politikai tekintéllyel kell rendelkeznie a barát és ellenség megkülönböztetéséhez, és kellő hatalommal döntései kikényszerítéséhez. Ha a bíróság rendelkezne ilyen politikai hatalommal, akkor épp lényegét veszítené el és politizálna.” Ebből „a politikai nem nyerne semmit, a jog viszont mindent elveszítene.”

Mind Kelsen, mind pedig Schmitt álláspontját egyoldalúnak tartom, Kelsen a jogi, Schmitt a politikai mozzanat szerepét túlozta el. Ezzel szemben az alkotmánybíráskodásban sajátosan és egyenrangúan kapcsolódnak össze a politikai és jogi kérdések.

Luhmann az alkotmánybíráskodást a társadalom politikai és jogi rendszere közötti kapcsolat kontextusában helyezi el és elemzi. Ennek az a lényege, hogy az alkotmányok funkciója a politikai és a jogi rendszer összekapcsolása. Ennek az összekapcsolódásnak különböző intézményes formái lehetnek, Luhmann szerint a döntő itt az alkotmánybíráskodás.

Möller Luhmann elméletéhez kapcsolódik, azt viszi tovább, szerinte az alkotmánybíráskodás és a törvényhozás alkotmányban rögzített szembenállása a döntő, amelyek kölcsönösen gondoskodnak a politika eljogiasításáról és a jog átpolitizálásáról. Ebben a koncepcióban a politika és a jog kapcsolódása egy hermeneutikus kör révén valósul meg, amelynek két pólusát az AB és a törvényhozás képezi. Mindez fölveti az alkotmánybíráskodás legitimációs problémáját, a bírósági alkotmányértelmezés politikai befolyásoktól és előfeltevésektől (Vorverständnis) való elválasztását, ami viszont a „politikailag impregnált alkotmányértelmezés” szükségességéhez vezet el. Ezért a politika és a jog strukturális kapcsolódásában fontos szerep jut az államjogtudománynak. Az egyes államtudósok és elméleteik megítélésében Möller kiemelkedő fontosságot tulajdonít annak, hogy mennyire tudták a politikai konfliktusokat jogdogmatikailag földolgozni, jogdogmatikai megoldásokban (Rechtsfiguren) kifejezni.

Az alkotmánybíráskodás politikai és jogi jelenség, ennek kibontásához nem elég Kelsen és Schmitt egyoldalúságainak az elutasítása, ezt a kettőséget konkretizálni kell. Ennek kiindulópontja, hogy mindkét sajátosság összetett.

Az alkotmánybíráskodás politikai jellegének a vizsgálata során meg kell különböztetni három szintet: egyrészt általánosabban, az alkotmánybíráskodás egészének a szintjét, másrészt az egyes hatáskörök gyakorlásának a szintjét. Ennek a szintnek is van egy dogmatikai lehetőség- és egy hatás mozzanata, tipikus eseteket figyelembe véve az absztrakt alkotmányértelmezés politikai jellege igen erős, az alkotmányjogi panasz elbírálása során a leggyöngébb. Végül külön kell kezelni az egyes döntések konkrét politikai jellegének (hatásuk, motiváltságuk, reflektáltságuk) a szintjét. Köznnyelven szólva: az adott döntés „mekkorát szól”.

Az alkotmánybíráskodás politikai jellegének előbb említett összetettsége kapcsán egyik mozzanataként a jogalkotásra gyakorolt hatás szempontjából azt is figyelembe kell venni, hogy magában a jogalkotásban is összekapcsolódnak a politikai, jogpolitikai és jogdogmatikai szempontok, ezek kapcsolata a jogalkotás egyes fázisaiban eltérő. A jogalkotást meghatározó politikai törekvéseken, döntéseken belül együtt jelennek meg a társadalompolitikai (a kívánatosnak tekintett társadalom megvalósítására irányuló) és az aktuálpolitikai (hatalompolitikai és pártpolitikai) törekvések. Ez utóbbiak is megszüntethetetlenek, legföljebb a „helyükre tehetők”. A modern democráciákban a politika megszüntethetetlenül pártpolitika is. A pártpolitikai értelemben vett depolitizálás (Samu) illúzió, de elviselhető mértékűre szorítása az alkotmánybíráskodás egyik rész- vagy szekunder feladata.

Ezeknek a különböző törekvéseknek, mozzanatoknak az esetében eltérő az alkotmánybírói hatás lehetősége – és ami nem teljesen ugyanaz – a megengedettsége, más az alkotmányossági mérce a politikai célok, a jogpolitikai megoldások és a jogszabályi megfogalmazások esetében. Alkotmányos célok megvalósítása is alkotmányos eszközöket igényel, szövegezésnél pl. alapvető a koherencia és a normavilágosság követelménye

ad f) Az alkotmánybíráskodás tehát szükségképpen politikai tevékenység, és egyben korlátozott politikai tevékenység. Fölvetődik tehát az a kérdés, hogy a legitim alkotmánybíráskodásnak hol húzódnak a korlátai.

A szűkebb értelemben vett korlátokat a szakirodalomban főleg a polical question doktrína és az alkotmánybírói aktivizmus kapcsán szokták tárgyalni.

A polical question doktrína az USA Supreme Court (Legfelső Bíróság) judikatúrája kapcsán alakult ki, és lényege abban foglalható össze, hogy a Bíróság nem dönthet el bizonyos politikainak nevezett kérdéseket, vagyis nem vonhatja el a törvényhozás és a végrehajtó hatalom hatásköreit. A political question formailag a jogilag való

elbíráhatóság (justiciable /non justiciable); tartalmilag pedig az, hogy „a bíróságok kötelesek elfogadni más hatalmi ágak alkotmányos hatáskörében hozott döntéseit, illetve hogy nem helyezhetnek olyan korlátot a többi politikai hatalmi ágra, amelyet az alkotmány nem ír elő.” Ezeket a határokat azonban az amerikai gyakorlatban is igen változóan értelmezték. A Supreme Court egyik híres, 1962. évi ítéletében úgy döntött, hogy a választókerületeket a népesség változásának megfelelően módosítani kell („újra kell rajzolni”), hogy az "egy ember - egy szavazat" elve érvényesüljön. 2019-ben viszont úgy döntöttek, hogy a választási körzetek határai nem vizsgálhatóak felül. „Ezzel szabaddá tették az utat a túlnyomórészt republikánusok által ellenőrzött tagállami parlamentek számára, hogy a választási körzeteket pártpolitikai érdekek szerint alakítsák.” (Der Spiegel 2020. Nr.9.)

Az alkotmánybíráskodás politikai jellegének egyik, nálunk jelenleg is viták középpontjában álló kérdése az ún. alkotmánybírói aktivizmus illetőleg az ún. jurisztokrácia jelensége, vagyis amikor a politikai elem túlzott mértékűvé, ezáltal politikai konfliktusok forrásává válik és legitimásdeficitet szenved el. Hogy ez mikor fordul elő, az érthetően politikai megítélés kérdése, ezért annak sine ira et studio tárgyalására itt nem térhetünk ki.

ad g) Az európai szintű bíróságok (Strasbourg, Luxembourg) és a tagállamok /részes államok viszonyát, ezen belül is az európai szintű bíróságoknak a tagállami alkotmánybíráskodáshoz való viszonyát három kulcsszóval jellemezhetjük: párbeszéd, identitásvédelem, elmarasztalhatóság.

Párbeszéd: Az európai szintű és a nemzetállami legfelső szintű bíróságok között alkotmányos párbeszéd zajlik. („odafigyelünk egymásra“)

Identitásvédelem: Az európai uniós jog vizsgálata a tagállami Alkotmánybíróságok által, a németeknél Maastricht és Lisszabon ítéletek, nálunk pl. a 22/2012.

Elmarasztalhatóság: kötelezettségszegési eljárás, kártérítésre kötelezés.

Strasbourg hatás aktualiter: börtönviszonyok és börtöncentrikus büntetőpolitika;

Luxembourg aktualiter: A Bizottság 2018-ban kötelezettségszegés megállapítása iránti keresetet indított a magyar felsőoktatási törvény 2017. évi, elsősorban a CEU-t érintő módosításai miatt. Juliane Kokott főtanácsnok 2020. március 5-én nyilvánosságra hozott indítványában azt javasolja a Bíróságnak, hogy adjon helyt ennek a keresetnek. Érvéle azon alapul, hogy a magyar jogszabály a GATS-egyezmény (General Agreement on Trade in Services, a szolgáltatások kereskedelméről szóló általános egyezmény) szerinti nemzeti elbánás elvébe (a külföldi és belföldi szolgáltatókra vonatkozó egyenlő bánásmód elve) ütközik. Ezt az egyezményt a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) keretében kötötték, és az EU jóváhagyta, így az az uniós jog részévé vált. Kokott főtanácsnok álláspontja pusztán indítvány, az a Bíróságot nem köti, amit az Igazságügyi Minisztérium 2020. március 6-án kiadott közleményében is hangsúlyoz. Az érvek és ellenérvek bemutatására nincs helyünk, és az túlzottan napi politikai kérdésekhez vezetne, ezért itt csak azt a tisztán jogelméleti vonatkozású mozzanatot tartjuk szükségesnek kiemelni, hogy a WTO jog bizonyos részei az EU jog részévé váltak, ezzel azok kikényszeríthetősége megerősödött.

Az alkotmánybíráskodás politikai és jog természetének további vonatkozásai fejeződnek ki a bírák megválasztásának módjában, a bírák szerepfölfogásában és a szakmai tudományos nyilvánosság kontrolljában is.

TEHÁT Az alkotmánybíráskodás tehát egyrészt politikai tevékenység, másrészt jogalkalmazás. Tartalmilag ezzel egyezően Paczolay : „Az alkotmánybíróságok minden országban politikai érdekek mezőjében működnek, saját helyük kivívása is hatalmi harc függvénye. Ha az alkotmánybíráskodás hatását egyetlen mondatban akarnánk összegezni, akkor azt kellene mondani, hogy a politikát jogi keretekbe tereli, de egyúttal a jogot politizálja.” (Paczolay 1995, 31. p.) Hogy a jognak ez a politizálása mikor, milyen mértékben valósul meg, az persze különböző. Fokozzák ezt a veszélyt a dilatórius (halogató) kompromisszumok és a politikai törekvések merev szembenállása és kompromisszumképtelenségük. Az alkotmánybíráskodás jogi eleme korlátozza annak politikai mozzanatait, szűri a politikai befolyásokat, a politikai pedig sajátossá teszi a jogi elemeket.

A tételhez kapcsolódó kötelező irodalom:

Paczolay Péter: Alkotmánybíráskodás a politika és a jog határán In: Paczolay Péter (szerk.) Alkotmánybíráskodás és alkotmányértelmezés Budapest, 1995.

Wolfe, Christopher Alkotmánybíráskodás és demokrácia. In: Paczolay Péter (szerk.) Alkotmánybíráskodás és alkotmányértelmezés Budapest, 1995. 131-152. p.

A tételhez kapcsolódó ajánlott és fölhasznált irodalom:

Drinóczi Tímea 2015 Jurisztokrácia és alkotmányoligarchia vagy többszintű alkotmányosság és alapjogvédelem? Reflexiók Pokol Béla írására Jogelméleti Szemle (JESZ) 2015/4.

Gyórfi 2001 = Gyórfi Tamás: Az alkotmánybíráskodás politikai karaktere. Értekezés a magyar Alkotmánybíróság első tíz évéről INDOK Budapest 2001

Gyórfi Tamás: A törvényhozó hatalom jogi korlátai In Szabó Miklós (szerk.) Jogbölcseleti előadások, Bíbor kiadó, Miskolc 1998 139-150. p.

Kelsen, Hans Tiszta jogtan, Budapest 1988

Kis János Alkotmányos demokrácia. Három tanulmány. Indok Budapest 2000.

Luhmann, Niklas: Politische Verfassungen im Kontext des Gesellschaftssystems· In: Der Staat 1973/1 és 2., 1-22. és 165-182. old.

Luhmann, Niklas: Verfassung als evolutionäre Errungenschaft: Rechtshistorisches Journal 9 (1990), 176. old.;

Möllers, Christoph: Der Methodenstreit als politischer Generationenkonflikt. Ein Angebot zur Deutung der Weimarer Staatsrechtslehre in Der Staat 2004/3:399/423. old.

Paczolay Péter (szerk.) Alkotmánybíráskodás és alkotmányértelmezés Budapest, 1995 kötet további tanulmányai.

Paczolay Péter: Hans Kelsen és az alkotmánybíráskodás európai modelljének fejlődése In: Cs. Kiss Lajos (szerk.) Hans Kelsen jogtudománya. Gondolat Kiadó, MTA Jogtudományi Intézet, ELTE ÁJK Budapest, 2007.

Paczolay Péter: Ki az alkotmány őre? In: Cs. Kiss Lajos (szerk.): Carl Schmitt jogtudománya. Tanulmányok Carl Schmitttről. Gondolat Kiadó, Budapest, 2004.

Pokol 2015a Pokol Béla: A jurisztokrácia és a demokrácia határvonalán JESZ 2015/4

Pokol 2015b Pokol Béla: Pokol Béla: Válasz a jurisztokrácia-kritika védelmében JESZ 2015/4

Sólyom László az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon Osiris, Budapest

Szilágyi Péter: A Verfassungslehre mint különös és különleges államelmélet In Jog.-
állam – politika 2017/4: 15-61 és 2018/1:3-57.

Szilágyi Péternek a témában tartott előadásának (A jogalkotás és az
alkotmánybíráskodás) a teljes szövege a közeljövőben elérhető lesz a
www.szilagyipeter.hu honlapon.